

Mitt liv med *Ekonomisk Debatt* 1989–90, 2022–23

nr 8 2023 årgång 51

Just när *Ekonomisk Debatt* startade 1973 gjorde sig nationalekonomiämnet kanske särskilt förtjänt av sitt epitet som den dystra vetenskapen. Romklubbens slutsatser att tillväxtens gränser på global nivå var på väg att nås (Meadows m fl 1972) hade skakat många. För Sveriges del konstaterade Erik Dahmén redan i tidskriftens första nummer att landet under senare tid ”präglats av en ekonomisk stagnation som nästan helt saknar motsvarighet i andra industriländer” (Dahmén 1973, s 62).

Men det blev inte så illa, åtminstone inte under det närmast följande halvsekle. Under tidskriftens hittillsvarande levnad har landets välstånd mer än fördubblats (till 262 procent, mätt med BNP-volymer per capita). Som nationalekonomer vill vi förstås gärna tro att vårt ämne, genom forskning, utbildning och deltagande i samhällsdebatten, i någon mån har bidragit till detta. Kanske har i så fall även tidskriften *Ekonomisk Debatt* spelat en viss roll?

Detta är inte så lätt att svara på, och som de flesta som följt denna tidskrift länge nog vet, är den nationalekonomiska forskningen mer kinkig i dag än när tidskriften startades när det gäller belägg för påståenden om kausala samband. Så lät mig återkomma till frågan om *Ekonomisk Debatts* bidrag till tillväxten, och i stället, mot bakgrund av mina erfarenheter som läsare, skribent under en stor del av dess existens och i två omgångar redaktör för tidskriften, inleda med några reflektioner kring samband i den andra riktningen. Har *Ekonomisk Debatts* egen produktivitet påverkats av den tekniska och organisatoriska utveckling som avspeglas i den makroekonomiska trenden? Mitt svar är att det har den nog, men åtminstone ännu utan att det märkts så mycket som man kunde vänta.

Med vissa rätt obetydliga undantag har således tidskriften ungefär samma format, typ av innehåll och utgivningsfrekvens som vid starten. En viktig förändring är att tidskriften sedan 2022 publiceras i pdf-version tolv dagar innan man kan få den tryckta versionen i brevlådan. Men den som händelsevis vill skriva en replik på en artikel kan i de flesta fall ännu inte hoppas på att den blir publicerad förrän om två nummer, och därmed två till fyra månader senare – och då är kanske frågan överspelad.

Men under ”motorhuv” har det förstås skett teknisksprång som ändrat hur framställningen av tidskriften sker. Kanske tydligast kan detta ses i själva skrivandet och den kommunikation som föregår publicering. När jag i slutet av 1970-talet skrev mina första artiklar för *Ekonomisk Debatt* förväntades jag, som doktorand vid Handelshögskolan i Stockholm, författa koncept med blyertspenna och suddgummi, som sedan skulle renskrivas på maskin

**LARS
HULTKRANTZ**
redaktör 1989–90
och 2022–23.
lars.hultkrantz@
oru.se

av en av institutionens tre sekreterare.¹ Men då min folkskoleträning i välskrivning, med pennskaft, bläckhorn och läskpapper, nått begränsad framgång satt jag troligen hemma och knackade ner dem på en gammal grön Facit innan de gick vidare för renskrivning. Bekvämt nog fanns sedan redaktörerna vid samma kaffebord på Nationalekonomiska institutionen som jag; annars hade jag sedan fått skicka manuskriptet per brev för att efter någon vecka återfå redaktörernas synpunkter på samma sätt.

Några år senare, 1989, var jag själv redaktör och hade flyttat till Umeå. Här var det då bara fyrttioalistorerna som fortfarande skrev för hand, medan vi andra hade dator. Därmed slapp vi vänta i dagar eller veckor på renskrift och det blev också mycket lättare att bolla texter med kollegor och skriva om efterhand.

Även kommunikationssätten förändrades. Just i Umeå (UMDAC) fanns kärnan i det nät (SUNET) som vid denna tid gjorde det möjligt att skicka datafiler mellan universitet, dock ännu inte e-post. Så fortfarande tog jag och min medredaktör Henry Ohlsson emot och kommenterade de flesta artikelförslag brevledes. Det fanns dock även fax som började användas alltmer i takt med att ämnesinstitutionerna skaffade egna maskiner. Med dessa gick korrespondensen fortare, men var inte helt pålitlig eftersom meddelandena kunde försvinna i en hög bland många andra utskrifter, dessutom kanske i fel universitetskorridor. Ibland gick det veckor innan det stod klart att våra kommentarer på en artikel inte nått mottagaren.

Redan två år senare, vårterminen 1991, hade faxen tagit över nästan helt. Jag fortsatte då ett extra halvår som redaktör trots att jag planerat vara i Kalifornien. Just faxen gjorde detta möjligt. En extra fördel var att med fax i kombination med tidsskillnaden kunde jag växeldra manuskriptutkast med författarna från en arbetsdag till en annan. Personalen på universitetsexpeditionen där faxmaskinen stod verkar dock ha tyckt att det blev för stora buntar att samla ihop varje morgon, så efter bara någon veckas vistelse fick jag börja betala både för utgående och inkommande fax. Men det var ett snabbt övergående problem; senare samma år kom den välsignade e-posten som gjorde jorden marginalkostnadsplatt.

Om jag nu snabbt vevar tiden fram till nutid skulle man kanske vänta att jag efter tre decenniers fortsatta teknikutveckling fick möta väsentligt förändrade arbetsprocesser när jag sedan åter klev in i redaktörsrollen, men så var det inte. Vi har även i dag flermånadslånga processer med läsning, revidering, redigering, layout, tryck och distribution, men förstas nu med digitala arbetsredskap, digital kommunikation och utan krånglande faxar eller långa telefonsamtal. Vissa saker har kanske rentav blivit sämre. Så var exempelvis korrekturändringarna lättare att göra tidigare med grafiska korrekturtecken än med dagens gula rutor som gärna hamnar på fel plats i pdf-filerna.

Det främsta skälet till att inte mer förändrats är nog, som i så många

¹ I en låda i mitt skrivbord där både Bertil Ohlin och Staffan Burenstam Linder tidigare suttit låg ståltråd från den tid då professorerna i stället använde diktteringsmaskin.

andra fall, att en fullständig övergång till digitala processer visat sig vara ett större steg än många hade föreställt sig. Att utnyttja digitaliseringen till att ge tidskriften större aktualitet och relevans med repliker och länkar kräver delvis andra arbetsätt och organisation. Men ett viktigt steg i den riktningen tar vi precis nu med Nationalekonomiska Föreningens nya hemsida som är skapad just för att göra detta möjligt! En föraning om att nya tider är på väg även för artikelförfattande och redaktörskap fick jag i december 2022 när jag insåg att ett artikelförslag som jag just tackat nej till var skrivet med ChatGPT.

Men låt mig återvända till den fråga jag ställde, har *Ekonomisk Debatt* haft någon betydelse för Sveriges ekonomiska utveckling? Jag vill ge några svar på det. Ett gäller min egen karriär som nationalekonomisk lärare och forskare vid högskolor och universitet runt om i landet. Under större delen av denna tid, egentligen fram tills webinarievågen kom med pandemin, har den helt övervägande delen av den nationella debatten om nationalekonomiska frågor ägt fysiskt rum i Stockholm. *Ekonomisk Debatt* har därför för mig och säkert många andra i "landsorten" varit en särskilt viktig möjlighet att följa ämnets allmänna utveckling, den nationella ekonomisk-politiska debatten och i förekommande fall presentera för en bredare publik egen forskning som annars bara tillgängliggörs genom specialiserade vetenskapsskrifter. Inte minst har den också varit ett av de främsta komplementen till läroböckerna för att föra in intressanta tillämpningar och underlag för diskussion i undervisningen.

Några andra svar hämtar jag från min första redaktörsperiod. De långa ledtiderna i tidskriftsproduktionen är inte alltid en stor nackdel när det gäller att förstå och förklara mer djupgående strukturella förändringar som ligger bakom snabbare skeenden som beskrivs på nyhetsplats. Exempelvis så visste vi vid början av 1989, trots att vi valt jacobinerrött som tidskriftens omslagsfärg detta år, förstås inte att det var revolutionerna i östra Europa, och inte det franska revolutionsjubileet, som skulle prägla årets världshändelser. Men tidskriftens läsare förbereddes redan i årets första nummer i en artikel av Stefan Hedlund som före många andra förklarade varför konsekvenserna av Gorbatjevs misslyckade ekonomiska reformer skulle bli långtgående och ödesdigra (Hedlund 1989a), något han följde upp i flera artiklar (bland andra Hedlund 1989b, 1990). Vi kunde också ge utrymme för analyser av bl a polska ekonomer som pekade på en rad av de problem som senare skulle uppstå i det som skulle kallas transitionsekonomierna (Winiacki 1989; Zylics 1990).

Huruvida sådan kunskap påverkade något agerande av svenska beslutsfattare vill jag låta vara osagt. I en del fall är det dock i backspegeln klart att viktiga reformer först kom att initieras och förankras genom artiklar i tidskriften. Ett exempel är Lennart Hjalmarssons (1990) artikel om behovet av en vertikal separation av stamnätet för el, vilket sedan åstadkoms genom tillskapandet år 1992 av Svenska Kraftnät.

I några fall har jag kunnat följa sådana processer från text i *Ekonomisk*

Debatt till faktiska beslut när jag själv svarat för den. Ett exempel är en ledare jag skrev (Hultkrantz 1989) om hur den statliga politiken inte bara tillät utan även skyddade och främjade massaindustrins inköpskarteller för rundvirke med stor skada för skogsägare, köpsågverk och samhällsekonomi. Det väckte intresse hos den dåvarande reforminriktade ”kanslihusögern”, som uppenbarligen hörde till tidskriftens läsekrets. Den gav mig ett utredningsuppdrag samma år och såg sedermera till att den sk Träfiberlagen avskaffades 1991, innan 1993 års Konkurrenslag fullbordade verket genom att göra dessa karteller olagliga.

Ett annat sådant exempel är en artikel i vilken jag och Gunnel Bångman (Bångman och Hultkrantz 1984) kritiserade den dåvarande regleringen av förvärv av jord- och skogsbruksfastigheter, vilken vi bedömde ha stora skadliga inläsnings effekter. Vi var med denna artikel rätt ensamma om sådan kritik, som dessutom gick rakt emot slutsatserna i en nyligen avslutad statlig utredning. Artikelnen i *Ekonomisk Debatt* väckte rentav sådan ilska att en vice ordförande i Lantbrukarnas Riksförbund slet ner mig från talarstolen när jag presenterade den vid en konferens ordnad av Länsstyrelsen i Jönköping. Men sådant ökade förstas bara uppmärksamheten, vi fick mycket medhåll från andra och Jordförvärvslagen ändrades två år senare. Därför kan jag när jag reser på landsbygden peka på någon av alla de hästgårdar runt om i hela landet som blev tillåtna genom denna avreglering och säga att den finns tack vare *Ekonomisk Debatt*!

REFERENSER

- Bångman, G och L Hultkrantz (1984), ”Jordpolitiken – ett hinder för rationellt skogsbruk”, *Ekonomisk Debatt*, årg 12, nr 7, s 451–460.
- Dahmén, E (1973), ”Nationalekonomiska Föreningens förhandlingar 73-01-15”, *Ekonomisk Debatt*, årg 1, nr 1, s 62.
- Hedlund, S (1989a), ”Gorbatjevs ofullbordade”, *Ekonomisk Debatt*, årg 17, nr 1, s 5-12.
- Hedlund, S (1989b), ”Sovjetunionen – sedelpressarnas förlovade land”, *Ekonomisk Debatt*, årg 17, nr 6, s 423–430.
- Hedlund, S (1990), ”Perestrojkan i Sovjet snubblar vidare”, *Ekonomisk Debatt*, årg 18, nr 1, s 13–23.
- Hjalmarsson, L (1990), ”Stamnätet i en avreglerad elmarknad – uppgifter och prissättning”, *Ekonomisk Debatt*, årg 18, nr 6, s 576–586.
- Hultkrantz, L (1989), ”Kartellpolitik med hjälp av staten”, *Ekonomisk Debatt*, årg 17, nr 4, s 259.
- Meadows, D, D Meadows, J Randers och W Behrens III (1972), *The Limits to Growth: A Report for The Club of Rome's Project on the Predicament of Mankind*, Earth Island, London.
- Winiacki, J (1989), ”Den ’kritiska massan’ av reformer i ekonomier av sovjetiskt slag”, *Ekonomisk Debatt*, årg 17, nr 8, s 597–604.
- Zylics, T (1990), ”Miljöpolitik för före detta centralplanerade ekonomier – ett polskt perspektiv”, *Ekonomisk Debatt*, årg 18, nr 4, s 361–368.